

Pavel Gregorić

Dva Gučetićeve dijaloga

Nikola Vitov Gučetić, *Dijalog o ljepoti/Dialogo della bellezza, Dijalog o ljubavi/Dialogo d'amore*, Most (The Bridge Collection, Classical and Contemporary Croatian Writers 8), Zagreb 1995.

Nikola Vitov Gučetić jedan je od najistaknutijih hrvatskih renesansnih mislilaca, a tek je ovim izdanjem predstavljen hrvatskoj javnosti prijevodom nekog cjelovitog djela. Gučetić je pripadao glasovitoj dubrovačkoj obitelji u okrilju koje je stekao temeljitu klasičnu naobrazbu. Znanje u filozofiji i teologiji produbljivao je samostalnim studijem, za što je dobio brojna priznanja još za života, a između ostalog počasnu titulu doktora od pape Klementa VIII. Gučetić je pisao latinskim i talijanskim jezikom te je objavio desetak spisa, a još toliko obuhvaća njegova rukopisna ostavština.

Gučetić je nedvojbeno uzorni predstavnik europske duhovne obnove 16. stoljeća: kao državnik sedam je puta obnašao dužnost dubrovačkog kneza, a autor je i dva političko-filozofijska spisa (*Dello Stato delle Republice, Apologia dell'Honor Civile*); kao teolog pisao je rasprave i komentare na biblijske psalme te teologijske traktate (*De Deo, De Angelis, De Daemonibus, Varie Compositioni in Theologia* i dr.); kao pedagog ostavio je za sobom spis na talijanskom jeziku *O upravljanju obitelji* (*Governo della famiglia*), dočim je najveći broj djela napisao kao filozof. U njegove filozofijske spise ubrajaju se komentari nekih Aristotelovih spisa, polemika s Averroesom, nekoliko tematskih rasprava i traktata te dva dijaloga pisana na talijanskom jeziku - *Dijalog o ljepoti* i *Dijalog o ljubavi*.

Dijalozi o ljepoti i ljubavi napisani su, kako sam podnaslov veli, "u Platonovu duhu" i posvećeni su Niki Zuzorić, sestri središnjega od dva lika u dijalogu, a to je dubrovačka Sapfo - Cvijeta Zuzorić. Njezina sugovornica u oba dijaloga Gučetićeve je žena Mara Gundulić, ovdje predstavljena kao Cvijetina prijateljica i ljubavnica.

Oba dijaloga vrlo učeno raspravljaju o pojedinim uglavnom u tradiciji već postavljenim pitanjima o ljepoti i ljubavi, kao npr. o odnosu ljepote duše i ljepote tijela, o izvorima ljepote, o miloti (grč. *haris*, lat. *gratia*, tal. *grazia*) kao osnovnom vidu ljepote, zatim o odnosu duhovne i tjelesne ljubavi, o uzrocima ljubavi, o demoničkom porijeklu ljubavi i sl. Na ta pitanja Gučetić manje daje vlastite odgovore, a više za njima traga na putevima platoničke i peripatetičke, neoplatoničke i patrističke te skolastičke filozofijske tradicije, u kojima se Gučetić iznimno dobro snalazi. Marina učena pitanja imaju

malo od one platoničke spontanosti, a učestala uzdizanja Cvijetine ljepote u petrarkističkom maniru ne uspijevaju nadomjestiti onu izvornost platoničkih dijaloga. Cvijetini se pak odgovori uglavnom pozivaju na autoritete te pokušavaju izvesti sinteze dvaju različitih, ako ne i oprečnih teorija. Jednom riječju, dijalozi predstavljaju zadivljujuću erudiciju u službi doktrinarnog sinkretizma. Mimo toga, dijalozi također obiluju petrarkističkim opisima, citatima pjesnika (Vergilije, Dante, Petrarca) te razlaganjima predmeta koje danas nazivamo "graničnima", kao npr. utjecaja planeta, naravi demona i anđela, tjelesnih znakova karaktera i sl, a koji su u renesansi bili vrlo privlačni i rado raspravljani.

Dakle, može se reći da je mnogo više riječ o tekstovima koji govore o filozofiji, nego istinskim filozofijskim djelima. Pa ipak, i kao takvi oni imaju svoje mjesto i vrijednost. Osim toga, postoje poneki izvorni uvidi te se neosporno radi o vrlo zanimljivom i poučnom štivu, naročito za proučavatelje renesansne i klasične filozofijske baštine.

Nekoliko riječi o samom izdanju. Knjiga je izašla povodom 500. obljetnice Gučetićeve ljetnikovca u Trstenom, a fotografije ljetnikovca i arboreta kojega je utemeljio Ivan Gučetić razbijaju tekst na više mjesta u knjizi. Iako fotografije pružaju odmor pri čitanju, možda ipak nisu primjerene u izdanjima ovakvih tekstova.

Na lijevim, odnosno parnim stranicama nalazi se pretisak cjelokupnog talijanskog izvornika izdatoga u Veneciji 1581. godine, a na desnim, neparnim stranicama hrvatski prijevod Natke Badurine. Nakon teksta slijedi pogovor Ljerke Schiffler u vidu kraćeg eseja naslovljenog *Nikola Vitov Gučetić/Niccolo Vito di Gozze, život i djelo* te literatura i popis Gučetićevih objavljenih i neobjavljenih djela.

Što se prijevoda Gučetićevih dijaloga tiče, on bi se mogao označiti kao tečan i gramatički korektan. To po svojoj prilici može zadovoljiti prosječno obrazovana čitatelja bez znatnije filozofijske podloge koji će Gučetićevo djelo pročitati iz opće-obrazovnih pobuda, rodoljublja ili puke zabave. Međutim, izvorno djelo zasigurno nije bilo namijenjeno takvoj recepciji, već je pretpostavljalo filozofijski prilično potkovanog čitatelja i dobro poznavanje klasične filozofijske baštine. Čitatelj koji i ovaš zadovoljava te, takoreći, "izvorne" uvjete i pretpostavke odmah će zapaziti tri vrlo gruba nedostatka ovog prijevoda: prvo, cijeli je prijevod obilježen zabrinjavajućim nepoznavanjem klasičnih filozofskih djela; drugo, prijevod jasno očituje mjestimično nerazumijevanje temeljnih filozofijskih pojmova; i treće, što prirodno proizlazi iz prethodno spomenutog - postoji terminologijska nedosljednost koja otežava razumijevanje misaonog sadržaja.

Za potkrepu evo nekoliko primjera. U oba se dijaloga Plotinove *Eneade* spominju šest puta i svih je šest puta navod pogrešno preveden. U izvorniku Gučetić *Eneade* najčešće navodi po shemi: 'X-ta knjiga *Eneade* Y. poglavlje Z.', što se pogrešno prevodi kao 'Y. dio/poglavlje X-te *Eneade*, mjesto Z.'. Zbog toga se, primjerice, "settimo lib. dell'Eneade 6. al cap. 29." na stranici 213. pogrešno prevodi kao "u šestom poglavlju sedme knjige Eneada na mjestu 29", umjesto "sedma knjiga šeste Eneade u poglavlju 29." Sve je takve greške moglo otkloniti i letimično prelistavanje bilo koje sadržajnije povijesti filozofije pod stavkom "Plotin" ili "Neoplatonizam", gdje je, ako već ne postoji popis knjiga za svaku *Eneadu*, sigurno naznačeno da Plotinovih *Eneada* postoji samo šest te da svaka sadrži devet knjiga.

Nadalje, Gučetićeви se navodi Platonovih i Aristotelovih djela koji puta prevode danas ustaljenim nazivima, a koji puta se, iz posve nerazumljivih razloga, to ne učini. Primjerice, Aristotelova "scienza naturale" se na više mjesta prevodi kao *Fizika*, "filosofia morali" kao *Etika* (iako se ne kaže koja od triju postojećih), dočim se "divina scienza" prevodi kao *Božanska znanost*, a sasma je jasno da se radi o *Metafizici*.

"Platone nel Dialogo del Pulchro" se na stranici 27, uz popratnu bilješku o tome da se u prijevodu htjelo dati danas uvriježene nazive klasičnih spisa, ispravno prevodi kao *Fedar*, ali se na str. 47. "dialogo chiamato Hippias, overo de Pulchro" prevodi kao "dijalog zvan *Hipija*, odnosno *Fedar*", a zapravo je iz tematizacije argumenata koja slijedi bjelodano da se radi samo o dijalogu *Hipija stariji*, koji također govori o ljepoti i nosi podnaslov "O ljepoti".

Osim toga, nije jasno zbog čega se u cijelom tekstu neki latinski i talijanski nazivi klasičnih djela prevode na hrvatski, a drugi se ostavljaju kao u izvorniku iako postoje, ili su bar mogući, naši prijevodi dotičnih naziva.

Što se terminologijske zbrke tiče, pojedini se talijanski izrazi prevode sad jednom sad drugom hrvatskom riječju. Pri tome se očito ne uviđa da su talijanski filozofijski izrazi strogo rezervirani za odgovarajući grčki, odnosno latinski pojam s točno određenim filozofijskim značenjem. Tako se hrvatski izraz "um" rabi za prijevod talijanskog "mente" (grč. nous, lat. mens), ali ponekad i za "intelletto" (grč. dianoia, lat. intellectus); "razum" je prijevod i za "ragione" (grč. logos, lat. ratio), ali katkad i za "intelletto" i za "giudicio" (grč. krisis, lat. iudicium); "duh" je pak prijevod za "spirito", ali ponegdje i za "mente", pa čak i za "anima".

Pa ipak, uzmemo li da za jedno nestručno, popularno izdanje poput ovoga o kojemu je riječ uloga prevoditelja i nije drugo do korektno prevesti izvornik, tj. da mu ingerencije ne sežu izvan onog

puko jezičnog, onda glavna krivnja za navedenu filozofijsku manjkavost prijevoda prelazi na stručnu redakciju, dakle u ovom slučaju na Sanju Roić. Nakon pobrojanih propusta čovjek se zapita u čemu se sastoji stručnost te stručne redakcije? To čudi tim više što dotična ima diplomu iz filozofije i što je sudjelovala na prilično uspjelom prijevodu Vicove *Scienze Nove*. Možda nije stvar u tome da ona nije znala izvršiti korekcije i redakciju, nego da to nije stigla učiniti... Ako je pak knjiga nakon više od četiri stotine godina odjednom priređivana u posvemašnjoj žurbi i vremenskoj stisci, onda valja upozoriti gospodu iz uređivačkog odbora biblioteke da kako s filologijom tako ni s filozofijom nema "žurbe, nepristojne i znojave naglosti, koja hoće da je sa svime odmah 'gotova', tako i sa svakom starom i novom knjigom", kao što to zorno veli Nietzsche.

U svakom slučaju, najveći propust ovog izdanja jest taj što redakcija nije povjerena stručnjaku za klasičnu filozofiju, na koju se Gučetić izravno nadovezuje, a koji bi uz talijanski poznao još i klasične jezike i znao prevesti nazive svih navedenih klasičnih filozofskih djela. Tada bi hrvatski tekst jamačno bio popraćen i znatno većim brojem pojašnjavajućih bilješki, što bi ispravilo još jedan ozbiljan nedostatak.

Najveća pak prednost ovog izdanja jest fototipski pretisak Gučetićevih izvornika, kvalitetan pogovor Ljerke Schiffler te odabrana literatura i bibliografija Gučetićevih djela, što svima koji se zanimaju za renesansnu, klasičnu i, dakako, hrvatsku filozofiju može biti sasvim dobar razlog za nabavku knjige.